

ผลการประเมินค่ายลูกเสือปลอดภัย จังหวัดสระบุรี ปีงบประมาณ 2563

Sanitation assessment of the scout camps in Saraburi Province, fiscal year 2020

ธนาкар แถมเจริญ

Thanakarn Thaemcharoen

ปวีศา ยอดมัลย์

Pawarisa Yodmalai

สินธรา ขันดี

Sinthara Khantee

บุญยวิชัย วรสิงห์

Boonyawich Worasingh

รินระวี คำดี

Rinrawee Kamdee

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 4 จังหวัดสระบุรี

Office of Disease Prevention and Control, Region 4 Saraburi

Received : March 3, 2021 Revised : March 9, 2021 Accepted : April 7, 2021

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานค่ายลูกเสือในจังหวัดสระบุรีที่เอื้อต่อการป้องกันควบคุมโรคในปี 2563 และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้แบบประเมินมาตรฐานค่ายลูกเสือปลอดภัยที่ผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันสร้างขึ้น ดำเนินการประเมินค่ายลูกเสือทุกแห่งที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จำนวน 7 แห่ง ผลการศึกษาพบว่าค่ายลูกเสือทั้ง 7 แห่ง ผ่านการประเมินระดับดีมาก 6 แห่ง และระดับดี 1 แห่ง โดยมีข้อค้นพบ/ข้อเสนอแนะ 9 ประเด็น ดังนี้ 1) อุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้นไม่พร้อมใช้ (ไม่มีปรอทวัดไข้ ชุดทำแผลหมดอายุ) ข้อเสนอแนะควรพัฒนาระบบตรวจสอบเวชภัณฑ์ให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ 2) มีการระบายน้ำเสียสู่แหล่งน้ำ ข้อเสนอแนะน้ำเสียจากการปรุงประกอบอาหารควรมีตะแกรงดักเศษอาหารและผ่านบ่อดักไขมันทุกจุดที่มีการล้างภาชนะ 3) ที่รองรับขยะเสี่ยงต่อการรั่วไหล ข้อเสนอแนะจุดทิ้งขยะควรมีภาชนะที่แข็งแรงและมีฝาปิดสำหรับรองรับขยะ 4) ผู้สัมผัสอาหารบางแห่งไม่ได้รับการตรวจสุขภาพ ข้อเสนอแนะควรตรวจสุขภาพของผู้สัมผัสอาหารอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง 5) การจัดเก็บภาชนะไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร ข้อเสนอแนะควรเก็บอุปกรณ์ซ้อนซ้อนให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหารและล้างทำความสะอาดภาชนะที่บรรจุสม่ำเสมอ 6) ขนมหักขยในค่ายไม่มีวันผลิตหรือวันหมดอายุ ข้อเสนอแนะควรตรวจสอบคุณภาพอาหาร วันหมดอายุ ก่อนนำมาวางขาย 7) ถังดับเพลิงบางแห่งเสื่อมคุณภาพ จัดเก็บไว้ในสถานที่ไกลจากจุดเสี่ยง ข้อเสนอแนะควรจัดเตรียมถังดับเพลิงให้พร้อมใช้และจัดเก็บใกล้จุดเสี่ยง หมั่นตรวจสอบคุณภาพถังดับเพลิงสม่ำเสมอและส่งบรรจุสารเคมี/ความดันถังตามรอบ และมีการซ้อมแผนอัคคีภัย 8) ห้องน้ำบางแห่งไม่มีสบู่สำหรับล้างมือ ข้อเสนอแนะควรจัดหาสบู่ล้างมือไว้ประจำห้องน้ำห้องส้วมเพื่อชำระล้างสิ่งสกปรก และ 9) เลี้ยงสุนัขและแมวแบบปล่อยไว้ในค่าย และมีสุนัขจรจัดเข้ามาในค่าย ข้อเสนอแนะควรควบคุมสุนัข แมว ไม่ให้เข้ามาในบริเวณสถานที่ปรุงประกอบและรับประทานอาหาร พร้อมทั้งจัดทำทะเบียนสุนัข แมว รวมถึงดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

ทุกปี ซึ่งข้อค้นพบของการประเมินในครั้งนี้ล้วนเป็นประเด็นที่สำคัญที่ต้องเร่งพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ให้ค่ายลูกเสือแต่ละแห่งมีศักยภาพและมาตรฐานเท่าเทียมกัน โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน หน่วยงานวิชาการร่วมส่งเสริมองค์ความรู้และปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป เพื่อเป็นค่ายลูกเสือปลอดโรคที่พร้อมสำหรับรองรับนักเรียน นักศึกษา ที่มาเข้าค่ายตลอดทั้งปี

คำสำคัญ: ค่ายลูกเสือ การป้องกันควบคุมโรค จังหวัดสระบุรี

Abstract

This cross-sectional study aimed to explore the operating conditions of scout camps that were conducive to disease prevention and control in fiscal year 2020. A disease-free scout camp standard assessment was performed in all 7 scout camps in Muak Lek District, Saraburi Province. The results of the study found that 6 camps had very good conditions and the other one had a good condition. However, the assessment found 9 issues for improvement. First, first aid equipment was insufficient or expired. A system to monitor quantities and expiration dates of first aid equipment and medical supplies should be performed and they should be put in place for use. Second, there was a drainage of wastewater to the natural water resource. The wastewater from cooking and dishwashing should have a food waste trash rack and pass through grease and oil trap. Third, the waste container had leakage risk. It should be a strong container with a lid. Fourth, food handlers did not have annual health checks and they should undertake them. Fifth, kitchen and eating utensils were not properly stored. They should be kept according to food sanitation standards and in regularly cleaned containers. Sixth, snacks and desserts in the camps did not have expiration dates. Food quality and the expiration date should be checked before being sold in the camps. Seventh, fire extinguishers were deteriorated and kept far from risk areas. They should be kept close to the risk areas, and their tank pressure and chemical components should regularly be checked. Eighth, there were no soaps in the bathrooms for handwashing and soaps should be provided. Ninth, dogs and cats lived in the camp and stray dogs entered the camp. Cooking areas should be sectioned off from all dogs and cats, and the camp dogs and cats should be vaccinated against rabies every year. The findings of this assessment highlight important issues for improvement and/or correction to achieve the camp standards leading to disease prevention.

Keywords : Scout camp, disease prevention and control, Saraburi Province

บทนำ

จากการระบาดของโรคอาหารเป็นพิษในอำเภอมวกเหล็ก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 พบการระบาดในพื้นที่ค่ายลูกเสือจำนวน 12 ครั้ง และเก็บตัวอย่างพบเชื้อจำนวน 42 ตัวอย่าง โดย 3 อันดับแรกจำแนกเป็นเชื้อ *Norovirus* ร้อยละ 33.33 (14 ตัวอย่าง) เชื้อ *Aeromonas spp.* ร้อยละ 21.43 (9 ตัวอย่าง) และเชื้อ *Bacillus cereus* ร้อยละ 11.90 (5 ตัวอย่าง) และร้อยละประเภทตัวอย่างที่พบเชื้อก่อโรคจากการสอบสวนโรคกรณีค่ายลูกเสือพบตัวอย่างน้ำและน้ำแข็งเพื่อการบริโภค ร้อยละ 65.52 (19 ตัวอย่าง) ตัวอย่างอาหาร ร้อยละ 13.79 (4 ตัวอย่าง) ตัวอย่างจากผู้ป่วย ร้อยละ 13.79 (4 ตัวอย่าง) ตัวอย่างน้ำใช้เพื่อการอุปโภค ร้อยละ 6.90 (2 ตัวอย่าง)⁽¹⁾ จากการทำแผนการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคของสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 4 จังหวัดสระบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 - 2562 ในการแก้ปัญหาโรคติดต่อทางอาหารและน้ำ ในค่ายลูกเสือ อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ดำเนินการพัฒนาความร่วมมือค่ายลูกเสือทั้งในพื้นที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี และพื้นที่รอยต่ออำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อหารือและจัดทำ (ร่าง) แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำ และโรคไข้หวัดใหญ่ สำหรับค่ายลูกเสือ จังหวัดสระบุรี และจังหวัดนครราชสีมา และได้กำหนดให้นำ (ร่าง) แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำ และโรคไข้หวัดใหญ่ สำหรับค่ายลูกเสือ จังหวัดสระบุรี และจังหวัดนครราชสีมา ไปให้ค่ายลูกเสือทดลองใช้และประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรฐานค่ายลูกเสือปลอดโรค⁽²⁾ โดยแบบประเมินจำแนกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ 1.ด้านสิ่งแวดล้อมทั่วไป 2.ด้านการคัดกรองโรค ปฐมพยาบาลและการส่งต่อ 3.ด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำ ทั้งนี้ผู้ศึกษาจึง

ได้ทำการศึกษาภาคตัดขวางเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานค่ายลูกเสือที่เอื้อต่อการป้องกันควบคุมโรค จังหวัดสระบุรี ปีงบประมาณ 2563 และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัสดุและวิธีการศึกษา

เป็นการศึกษารูปแบบเชิงปริมาณ (quantity research) โดยเป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (descriptive study) รูปแบบภาคตัดขวาง (cross-sectional) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานค่ายลูกเสือที่เอื้อต่อการป้องกันควบคุมโรค จังหวัดสระบุรี ปีงบประมาณ 2563 (ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2562 - 30 กันยายน 2563) ศึกษาในประชากรทั้งหมด (โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง)

ขอบเขตการศึกษา

โดยเป็นการศึกษาในประชากรเลือกค่ายลูกเสือที่เปิดดำเนินการทั้งหมดแบบเจาะจง ในอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จำนวน 7 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเข้าค่ายลูกเสือจำนวนมากและเคยมีประวัติพบการเจ็บป่วยเป็นกลุ่มก้อน ในช่วงระยะเวลา 3 ปีย้อนหลัง (2560-2562) โดยได้กำหนดนิยามและขอบเขตการศึกษา ดังนี้

ค่ายลูกเสือในการศึกษา คือ ค่ายลูกเสือที่เปิดดำเนินการในปีงบประมาณ 2563 ในอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จำนวน 7 แห่ง

มาตรฐานค่ายลูกเสือปลอดโรค คือ มาตรฐานใน (ร่าง) แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำ และโรคไข้หวัดใหญ่ สำหรับค่ายลูกเสือ จังหวัดสระบุรีและจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 11 ประเด็น 24 ข้อย่อย คะแนนเต็มจำนวน 85 คะแนน⁽³⁾ ซึ่งพัฒนามาจาก 1) แนวทางการเฝ้าระวังสุขาภิบาลอาหารและน้ำ สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันโรคที่เกิดจากอาหารและน้ำเป็นสื่อ กองประเมิน

ผลกระทบต่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข 2) แบบตรวจมาตรฐานสุขาภิบาลอาหารสำหรับโรงอาหาร (ตามกฎกระทรวงสุขลักษณะของสถานที่จำหน่ายอาหาร พ.ศ. 2561) สำนักสุขาภิบาลอาหารและน้ำ กรมอนามัย 3) คู่มือแบบตรวจสอบพร้อมคำอธิบาย (Checklist) มาตรการการป้องกันอัคคีภัยในสถานประกอบกิจการ สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน) 4) คู่มือการประเมิน ศูนย์เด็กเล็กปลอดภัย สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค และ 5) เกณฑ์มาตรฐานส้วมสาธารณะระดับประเทศ (HAS) กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

การดำเนินการศึกษา

เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ

ดำเนินการประเมินโดยใช้เครื่องมือตามแบบประเมินมาตรฐานค่ายลูกเสือปลอดภัย จากมติที่ประชุมราชการถอดบทเรียนและปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำในค่ายลูกเสือจังหวัดสระบุรีและจังหวัดนครราชสีมา วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม 2562 เวลา 09.00 – 17.30 น. ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลมวกเหล็ก อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี (ซึ่งเป็นแนวทางที่กำหนดร่วมกันโดยชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย)

การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และแปลผล

ให้ผู้ประเมินสอบถามโดยใช้คำถามปลายเปิด สังเกต และตรวจสอบการดำเนินงานตามหัวข้อการประเมินที่กำหนดไว้และบันทึกข้อมูลลงในแบบประเมินตามความเป็นจริง รวมทั้งระบุเหตุผลที่ไม่ผ่านการประเมิน ในแต่ละหัวข้อ เพื่อให้คำแนะนำกับผู้ประกอบการค่ายลูกเสือและสรุปผลโดยเกณฑ์การประเมินมีทั้งหมด 85 คะแนน ผ่านเกณฑ์ขั้นพื้นฐานที่ร้อยละ 60

หรือ 57 คะแนนขึ้นไป “กรณีไม่มีร้านจำหน่ายอาหาร” (เกณฑ์ข้อ 10) ไม่ต้องนำมาคิดคะแนนฐานการประเมินเป็น 80 คะแนน การประเมินมาตรฐานค่ายลูกเสือในแต่ละหัวข้อให้ทำเครื่องหมาย $\checkmark$ หมายถึง ผ่าน หรือ x หมายถึง ไม่ผ่าน ลงในช่องผลการประเมิน ในกรณีที่ไม่มีรายการให้ทำเครื่องหมาย - โดยแบ่งคะแนนผลการประเมินผ่านเกณฑ์มาตรฐานเป็น 3 ระดับ คือ

- ผ่านเกณฑ์ระดับพื้นฐาน
เท่ากับ ร้อยละ 60 – 69 ของคะแนนเต็ม
- ผ่านเกณฑ์ระดับดี
เท่ากับ ร้อยละ 70 – 79 ของคะแนนเต็ม
- ผ่านเกณฑ์ระดับดีมาก
เท่ากับ ร้อยละ 80 ขึ้นไป ของคะแนนเต็ม⁽²⁾

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปค่ายลูกเสือทั้งหมดตั้งอยู่ในอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี จำแนกเป็นตำบลมวกเหล็ก ร้อยละ 71.42 (5 แห่ง) ตำบลมิตรภาพร้อยละ 14.29 (1 แห่ง) ตำบลหนองย่างเสือร้อยละ 14.29 (1 แห่ง) จำแนกตามขนาดเนื้อที่ < 50 ไร่ ร้อยละ 28.57 (2 แห่ง) 50 -100 ไร่ ร้อยละ 57.14 (4 แห่ง) และ >100 ไร่ ขึ้นไป ร้อยละ 14.29 (1 แห่ง) จำแนกตามจำนวนผู้ปฏิบัติงาน ≤ 10 คน ร้อยละ 57.14 (4 แห่ง) 11 – 100 คน ร้อยละ ร้อยละ 28.57 (2 แห่ง) >100 คน ขึ้นไป ร้อยละ 14.29 (1 แห่ง) จำแนกตามเรือนนอน ≤ 10 หลัง ร้อยละ 28.57 (2 แห่ง) 11 – 50 หลัง ร้อยละ 57.14 (4 แห่ง) และ > 50 หลัง ขึ้นไป ร้อยละ 14.29 (1 แห่ง) เมื่อพิจารณาความสามารถในการจูนนักเรียนที่มาเข้าค่ายต่อครั้งทั้ง 7 ค่าย พบว่าค่ามัธยฐานความจูนนักเรียนต่อครั้งเท่ากับ 570 คน ค่าสูงสุด 2,700 คน และค่าน้อยสุด 400 คน

ผลการประเมินค่ายลูกเสือทั้ง 7 แห่ง พบว่า ผ่านการประเมินในระดับดีมาก 6 แห่ง และระดับดี 1 แห่ง โดยพบว่าคะแนนสูงสุด คือ ค่าย E ร้อยละ 90.59 และคะแนนต่ำสุด คือ ค่าย B ร้อยละ 77.11 รายละเอียดดังตารางที่ 1 และเมื่อจำแนกรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าสัดส่วนน้อยกว่า ร้อยละ 50 มีจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 5 การจัดการมูลฝอย (5 แห่ง) ด้านที่ 6 การจัดการน้ำเสีย (4 แห่ง) และด้านที่ 8 การจัดการสัตว์พาหะนำโรค (1 แห่ง) ดังรูปที่ 1 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละด้านพบว่าด้านที่ 5 การจัดการมูลฝอย มีจำนวนค่ายที่ประสบปัญหาในการจัดการมากที่สุด พบปัญหาตั้งแต่ต้นทางคือคุณภาพของภาชนะรองรับขยะ ถึงรองรับไม่มีฝาปิด บางแห่งใช้ถุงดำและเสี่ยงต่อการฉีกขาดและรั่วไหลของขยะ ไปจนถึงกระบวนการคัดแยกขยะบางแห่งไม่ได้คัดแยกประเภทขยะชัดเจน และฝังกลบขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หรือเผากลางแจ้ง มีเพียง 2 แห่งเท่านั้นที่สามารถบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี ประกอบกับที่ตั้งค่ายแต่ละแห่งอยู่นอกเส้นทางของหน่วยงานจัดเก็บขยะของทางราชการ ดังนั้นแต่ละค่ายจะต้องดำเนินการกำจัดขยะด้วยตนเองด้วยความยากลำบาก รองลงมาด้านที่ 6 การจัดการน้ำเสีย ส่วนใหญ่พบว่าประสบปัญหาการรวบรวมน้ำเสียและผ่านบ่อดักไขมันก่อนนำไปบำบัด บางแห่งไม่มีตะแกรงดักเศษอาหาร ราน้ำแฉะราวกว่าทำให้เศษอาหารติดค้างเป็นแหล่งอาหารของแมลงนำโรค บางแห่ง

ไม่มีบ่อดักไขมัน และด้านที่ 8 การจัดการสัตว์พาหะนำโรค พบว่ามีการปล่อยสุนัขและแมวอิสระสามารถผ่านไปตรงส่วนปรุงประกอบอาหารและรับประทานอาหารได้นอกจากนั้นยังพบสุนัขจรเข้ามาในบริเวณ มีการฉีดยาวัคซีนแต่ไม่ได้จับและทำทะเบียนสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในพื้นที่ให้ชัดเจน

จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 9 ประเด็นดังนี้คือ 1. ควรพัฒนาระบบตรวจสอบให้เขตพื้นที่ให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ 2. น้ำเสียจากการปรุงประกอบอาหารควรมีตะแกรงดักเศษอาหารและผ่านบ่อดักไขมันทุกจุดที่มีการล้างภาชนะ 3. จุดทิ้งขยะควรมีภาชนะที่แข็งแรงและมีฝาปิดสำหรับรองรับขยะ 4. ควรตรวจสอบสภาพของผู้สัมผัสอาหาร (14 โรค) ทุกปี 5. จัดเก็บอุปกรณ์ซ่อนส้อมให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหารและล้างทำความสะอาดภาชนะที่บรรจุสม่ำเสมอ 6. ควรตรวจสอบคุณภาพอาหาร วันหมดอายุ ก่อนนำมาวางขาย 7. ควรตรวจสอบคุณภาพถังดับเพลิงสม่ำเสมอให้พร้อมใช้จัดเก็บใกล้จุดเสี่ยง และส่งบรรจุสารเคมี/ความดันถังตามรอบ และมีการซ้อมแผนอัคคีภัย 8. ควรจัดหาสบู่ล้างมือไว้ประจำห้องน้ำห้องส้วมเพื่อชำระล้างสิ่งสกปรก 9. ควรควบคุมสุนัข แมว ไม่ให้เข้ามาในบริเวณสถานที่ปรุง/ประกอบและรับประทานอาหาร จัดทำทะเบียนสุนัข แมว รวมถึงดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าทุกปี ดังตารางที่ 2

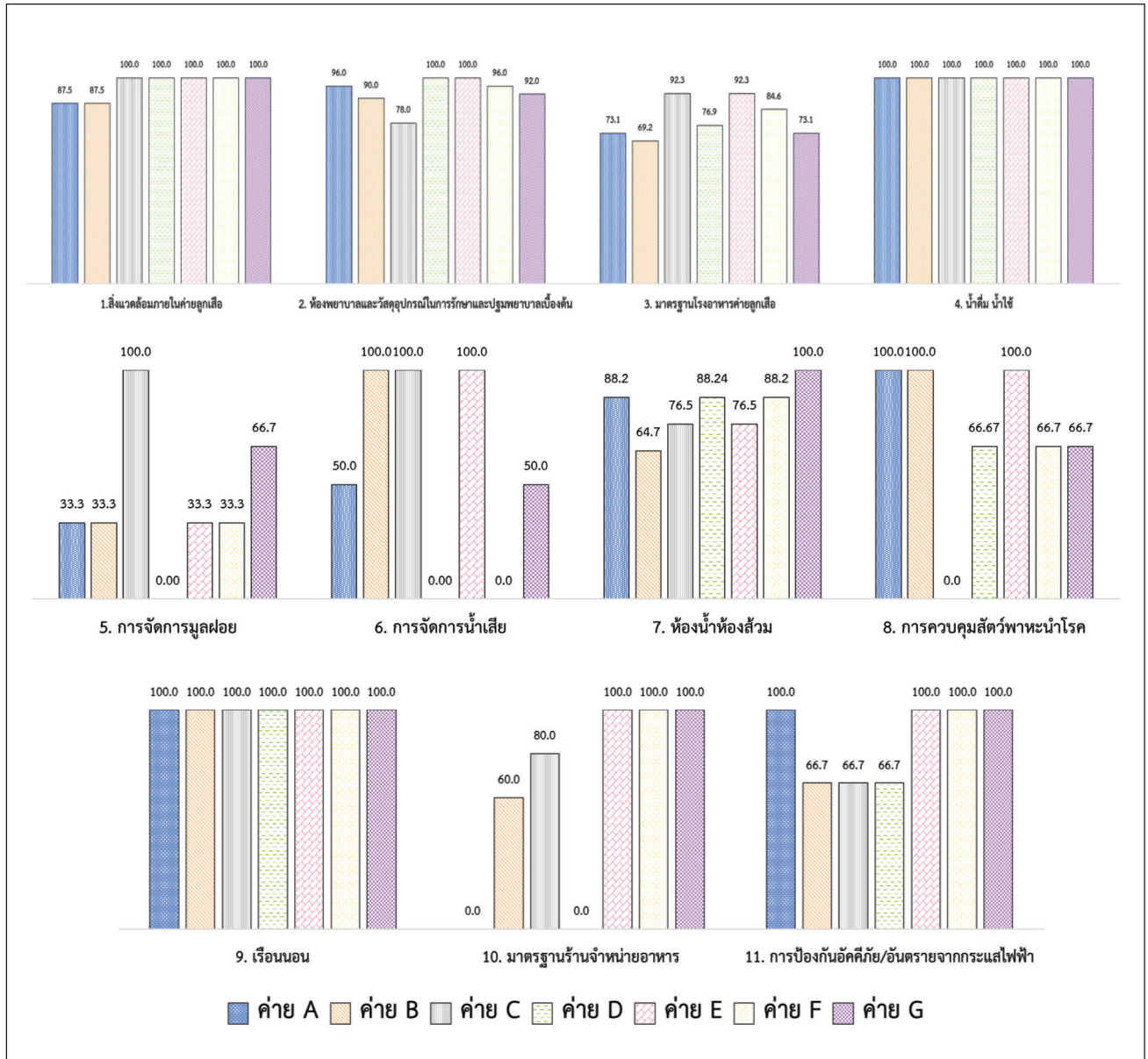
ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินการดำเนินงานตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานค่ายลูกเสือพลอดโรด จำแนกรายประเด็น

ผลการประเมินตามมาตรฐานค่ายลูกเสือพลอดโรด ปีงบประมาณ 2563								
เกณฑ์การประเมิน	คะแนนเต็ม	ค่าย A	ค่าย B	ค่าย C	ค่าย D	ค่าย E	ค่าย F	ค่าย G
1. สิ่งแวดล้อมภายในค่ายลูกเสือ	8	7	7	8	8	8	8	8
2. ห้องพยาบาลและวัสดุอุปกรณ์ในการรักษาและปฐมพยาบาลเบื้องต้น	10	9.6	9	7.8	10	10	9.6	9.2
3. มาตรฐานโรงอาหารค่ายลูกเสือ	26	19	18	24	20	24	22	19
4. น้ำดื่ม น้ำใช้	4	4	4	4	4	4	4	4
5. การจัดการมูลฝอย	3	1	1	3	0	1	1	2
6. การจัดการน้ำเสีย	2	1	2	2	0	2	0	1
7. ห้องน้ำห้องส้วม	17	15	11	13	15	13	15	17
8. การควบคุมสัตว์พาหะนำโรค	3	3	3	0	2	3	2	2
9. เรือนนอน	4	4	4	4	4	4	4	4
10. มาตรฐานร้านจำหน่ายอาหาร	5	-	3	4	-	5	5	5
11. การป้องกันอัคคีภัย/อันตรายจากกระแสไฟฟ้า	3	3	2	2	2	3	3	3
คะแนนที่ได้	85	66.6	64	71.8	65	77	73.6	74.2
คะแนนเต็มที่น่ามาคำนวณ	85	80	83	85	80	85	85	85
ร้อยละ	100	83.25	77.11	84.47	81.25	90.59	86.59	87.29
แปลผลระดับ		ดีมาก	ดี	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก	ดีมาก

หมายเหตุ : รายการที่ไม่นำมาคำนวณ ดังนี้

- ค่าย B ไม่มีห้องน้ำห้องส้วมบริเวณห้องครัว
- ค่าย A และ D ไม่มีร้านจำหน่ายอาหาร

รูปที่ 1 ร้อยละของผลคะแนนประเมินการดำเนินงานตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานค่ายลูกเสือพลอดโรด จำแนกรายประเด็น

หมายเหตุ: - ค่าย B ไม่มีห้องน้ำห้องส้วมบริเวณห้องครัว
- ค่าย A และ D ไม่มีร้านจำหน่ายอาหาร

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ จากการประเมินเพื่อการพัฒนา

ลำดับ	ข้อค้นพบ	ข้อเสนอแนะ
1	อุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้นไม่พร้อมใช้ ได้แก่ ไม่มีปรอทวัดไข้หรืออุปกรณ์วัดไข้จำนวน จำนวน 2 แห่ง ชุดทำแผลหรือยาหมดอายุ จำนวน 4 แห่ง	ตรวจสอบให้เวชภัณฑ์พร้อมใช้งาน โดยตรวจสอบวันหมดอายุ และมีปรอทวัดไข้ที่ใช้งานได้จริง และควรมีผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบ
2	มีการระบายน้ำเสียจากการปรุงประกอบอาหารลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติโดยตรงไม่ผ่านการบำบัดในสถานประกอบการจำนวน 1 แห่ง	น้ำเสียจากการปรุงประกอบอาหารเบื้องต้นควรมีตะแกรงดักเศษอาหารและผ่านบ่อดักไขมันเพื่อบำบัดน้ำเสียเบื้องต้น ทุกจุดที่มีการล้างภาชนะ และไม่ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติโดยตรง
3	ที่รองรับขยะเป็นถุงดำแขวนไว้กับโครงเหล็กหรือไม่มีภาชนะรองรับที่แข็งแรงเสี่ยงต่อถูกขูดและรั่ว รวมถึงไม่มีฝาปิดมิดชิด จำนวน 2 แห่ง เฉพาะไม่มีฝาปิดแต่ภาชนะถึงขยะแข็งแรงดี จำนวน 3 แห่ง	ควรมีภาชนะที่แข็งแรงและมีฝาปิดรองรับขยะอีกชั้น เพื่อป้องกันสัตว์และแมลงนำโรค เช่น หนูและแมลงวัน และการรั่วไหลของขยะและน้ำชะขยะจากน้ำฝน ควรมีการบริหารจัดการ การเก็บขนที่เหมาะสมกับปริมาณขยะไม่ให้คั่งค้าง
4	ผู้สัมผัสอาหารไม่มีการตรวจสอบสุขภาพ จำนวน 3 แห่ง	เพื่อเป็นการป้องกันการแพร่กระจายของโรค ควรตรวจสอบสุขภาพของผู้สัมผัสอาหาร เป็นประจำทุกปี อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยเฉพาะโรคที่สามารถแพร่ผ่านทางอาหารและน้ำ สำหรับผู้สัมผัสอาหารตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด และโรคอื่น ๆ ที่แพทย์เห็นสมควรให้หยุดปฏิบัติงาน
5	การจัดเก็บข้อสัมผัสไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร (เอาด้ามลง) จำนวน 1 แห่ง	เก็บอุปกรณ์ข้อสัมผัสให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร (เอาด้ามขึ้น) และล้างทำความสะอาดภาชนะที่บรรจุสม่ำเสมอ รวมถึงภาชนะที่สัมผัสอาหารอื่น ๆ ควรเก็บให้มิดชิด หลังจากล้างทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว
6	ขนมที่ขายในค้ายไม่ได้ตรวจสอบวันหมดอายุ เนื่องจากเป็นขนมพื้นบ้าน จำนวน 1 แห่ง	ควรตรวจสอบคุณภาพอาหาร วันหมดอายุ ก่อนนำมาวางขาย จัดเรียงเก่าใหม่ตามล๊อตที่รับเข้ามาขาย โดยควรทราบวันหมดอายุและเขียนกำกับไว้เสมอ โดยเฉพาะอาหารที่เป็นขนมพื้นบ้าน (ถ้าเป็นไปได้ควรหลีกเลี่ยงอาหารที่ไม่ผ่าน อย.และไม่มีวันหมดอายุชัดเจน) และควรหมั่นตรวจสอบสม่ำเสมอ ว่าขนมมีเชื้อราเน่าเสียหรือไม่

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับ	ข้อค้นพบ	ข้อเสนอแนะ
7	ถังดับเพลิงเสื่อมคุณภาพจัดเก็บไว้ในสถานที่อื่นไกลจากจุดเสี่ยง หรือบางแห่งไม่มีถังดับเพลิงจำนวน 3 แห่ง	1. ควรจัดเตรียมถังดับเพลิงให้พร้อมใช้และจัดเก็บใกล้จุดเสี่ยง หมั่นตรวจสอบคุณภาพถังดับเพลิงสม่ำเสมอและส่งบรรจุสารเคมี/ความดันถังตามรอบ 2. ควรมีการซ้อมแผนอัคคีภัยสม่ำเสมอ
8	ห้องน้ำบางแห่งไม่มีสบู่สำหรับล้างมือ จำนวน 2 แห่ง	ควรจัดหาสบู่ล้างมือไว้ประจำห้องน้ำ ห้องส้วมเพื่อใช้สำหรับล้างมือภายหลังเข้าห้องน้ำห้องส้วม โดยเน้นย้ำการล้างมือให้ครบ 7 ขั้นตอน เพื่อการทำความสะอาดให้ทั่วถึง
9	เลี้ยงสุนัขและแมว แบบปล่อยไว้ในค้าย และมีสุนัขจรจัดเข้ามาในค้าย จำนวน 5 แห่ง	1. ควรควบคุมสุนัข แมว ไม่ให้เข้ามาในบริเวณสถานที่ปรุง/ประกอบอาหาร และรับประทานอาหาร 2. จัดทำทะเบียนสุนัข แมว รวมถึงดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี

วิจารณ์

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า

ประเด็นที่ 1 ค่ายลูกเสือผ่านเกณฑ์มาตรฐานค่ายลูกเสือปลอดโรค ในระดับดีมาก 6 แห่ง และระดับดี 1 แห่ง เมื่อจำแนกรายด้านพบว่าด้านที่มีผลการประเมินได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 ประกอบไปด้วย ด้านการจัดการมูลฝอย (5 แห่ง) ด้านการจัดการน้ำเสีย (4 แห่ง) และด้านการจัดการสัตว์พาหะนำโรค (1 แห่ง) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ข้อที่การประเมินไม่ผ่านทุกโรงเรียน คือ ถึงขณะมีสภาพชำรุด ไม่สะอาด ไม่มีฝาปิดมิดชิด ไม่มีการแยกถังขยะตามประเภทขยะและไม่มีป้ายระบุที่ชัดเจน ไม่มีบ่อฝังกลบขยะหรือเตาเผาขยะที่เหมาะสม⁽⁴⁾ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

ประเด็นที่ 2 ภาพรวมทุกค่ายผ่านเกณฑ์มาตรฐาน แต่พบว่าบางข้อย่อยยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามเกณฑ์ (ได้คะแนนเป็น 0) รายละเอียดดังข้อค้นพบและข้อเสนอแนะทั้ง 9 ข้อ โดยเฉพาะการป้องกันเชื้อก่อโรคที่

ติดมากับมือหลังเข้าห้องน้ำห้องส้วม โดยการล้างมือด้วยสบู่และน้ำสะอาด และการจัดให้มีภาชนะที่แข็งแรงและมีฝาปิดรองรับขยะที่บรรจุในถุงขยะอีกชั้น กันขยะรั่วเป็นแหล่งอาหารของแมลงนำโรค สอดคล้องกับการศึกษาสุขภาพโภชนาการและน้ำในโรงเรียนในเขตพื้นที่การประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ห้องน้ำห้องส้วมไม่มีสบู่ล้างมือ ไม่มีถังขยะที่มีฝาปิด⁽⁵⁾ ค่ายลูกเสือที่ยังดำเนินการไม่ได้ตามเกณฑ์ครบทุกข้อย่อย ควรเร่งพัฒนาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ค่ายลูกเสือแต่ละแห่งมีศักยภาพและมาตรฐานเท่าเทียมกัน เป็นค่ายลูกเสือปลอดโรคที่พร้อมสำหรับรองรับนักเรียน นักศึกษา ที่มาใช้บริการตลอดทั้งปี

ประเด็นเพิ่มเติม จากการศึกษาอื่น ๆ ได้แก่ ปี 2561 ภาพรวมประเทศไทย ได้รับรายงานจากระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ที่เป็นการระบาดของโรคอาหารเป็นพิษ 69 เหตุการณ์โดยพบในสถานศึกษาถึง 28 เหตุการณ์ คิดเป็นร้อยละ 40.58⁽⁶⁾ ดังนั้นผู้บริหารหรือผู้ที่สามารถ

กำหนดนโยบายในองค์กร ควรนำรูปแบบการป้องกันโรคอาหารเป็นพิษไปกำหนดเป็นนโยบายเพื่อการป้องกันโรคในระดับปฐมภูมิ ในหน่วยงาน โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหา วางแผนและหาวิธีแนวทางดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนการติดตามประเมินผล สร้างความตระหนัก จนสามารถแก้ปัญหาได้⁽⁷⁾ สาเหตุหลักของปัญหาเกิดจากสภาพแวดล้อมของสถานที่ การขาดความรู้ความเข้าใจ ของผู้ประกอบการ คุณภาพของอาหารและเครื่องดื่ม⁽⁸⁾ จะเห็นได้ว่าความรู้ความเข้าใจของทั้งผู้ประกอบการ ผู้ใช้บริการ และสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการป้องกันควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำให้สัมฤทธิ์ผล

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้ประกอบการค้าปลีกควรพิจารณาปรับโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและเพียงพอ ระบบรองรับน้ำเสียที่ไร้รอยแตกและรั่วซึม และการจัดการส้วมไร้โรคโดยคำนึงถึงสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ที่มาใช้บริการเป็นสำคัญ

2. หน่วยงานราชการที่ค้าปลีกตั้งอยู่ ควรเข้ามาสนับสนุนแนวทาง ดูแลการจัดการขยะและมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมในค้าปลีก เพื่อให้ค้าปลีกมีการกำจัดขยะเป็นหลักแหล่งและไม่กระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม รวมถึงบริการป้องกันโรคอื่น ๆ เช่น ฉีดวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า

3. หน่วยงานวิชาการควรช่วยพัฒนาองค์ความรู้ในการป้องกันควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำแก่ผู้ประกอบการและนักเรียน นักศึกษา คณะครูที่มาใช้บริการค้าปลีก สนับสนุนองค์ความรู้ในการจัดการขยะ น้ำเสีย และจัดทำทะเบียนควบคุมดูแลสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ง่ายและเหมาะสมกับพื้นที่

4. เกณฑ์การประเมินมาตรฐานค้าปลีกปลอดโรคควรได้รับการปรับปรุงรายละเอียดที่มีความซับซ้อนและปรับระบบการคำนวณคะแนน และเพิ่มเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเฝ้าระวัง การคัดกรองผู้ป่วย ระบบส่งต่อผู้ป่วย และระบบการสนับสนุนการสอบสวนควบคุมโรค

5. ควรมีการสำรวจค้าปลีกปลอดโรคตามมาตรฐานปลอดโรคเป็นระยะ ๆ และมีการติดตามการแก้ไข

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้ประกอบการค้าปลีก อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.สาวน้อย, รพ.สต.หลังเขา, รพ.สต.ครองไพร) โรงพยาบาลมวกเหล็ก สำนักงานสาธารณสุขอำเภอมวกเหล็ก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี หน่วยงานวิชาการ ประกอบไปด้วย ศูนย์อนามัยที่ 4 สระบุรี และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1 ที่ช่วยเหลือและสนับสนุนในการศึกษาครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณ Ms.Tanya Brown คุณจัสมิน แยมโคกสูง คุณสมณิ รัตนมรรคาคคุณธัญญภรณ์ คุณสมบัติบุญโล่ห์ กรุณาช่วยตรวจสอบไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ทำให้บทความฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 4 จังหวัดสระบุรี. ฐานข้อมูลกลุ่มระบาดวิทยาฯ (โปรแกรมแจ้งข่าวการระบาด) [ไฟล์ข้อมูล Excel]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2563. เข้าถึงได้จาก: <https://e-reports.doe.moph.go.th/eventbase/user/login/>
2. สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 4 จังหวัดสระบุรี. สรุปประชุมราชการถอดบทเรียนและปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำในค้าปลีกจังหวัดสระบุรีและจังหวัดนครราชสีมา. สระบุรี; 2562.

3. สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 4 จังหวัดสระบุรี. (ร่าง) แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำ และโรค ไข้หวัดใหญ่ สำหรับค่ายลูกเสือ จังหวัดสระบุรีและ จังหวัดนครราชสีมา. พิมพ์ครั้งที่ 1. สระบุรี: ม.ป.ท.; 2562.
4. สมเจตน์ ทองดา, จิราภรณ์ หลาบคา, ลักษณะย์ บุญขาว. การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับการ ตำรวจตระเวนชายแดนที่ 22 อุบลราชธานี. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี. 2558;17(1): 37-49.
5. รพีพรรณ ยงยอด, รัตนี คำมูลคร. การสุขาภิบาล สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในเขตพื้นที่การประถมศึกษา สกลนคร เขต 1. วารสารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยบูรพา. 2561;13(1): 56-68.
6. กองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค. สรุปรายงาน การเฝ้าระวังโรค ประจำปี 2561 [ไฟล์ข้อมูล PDF]. เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2563. เข้าถึงได้จาก: https://apps.doe.moph.go.th/boceng/download/AW_Annual_Mix%206212_14_r1.pdf.
7. เกษร แถวโนนจั่ว, พรชนก รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, พงษ์ศักดิ์ ภูคาบขาว. รูปแบบการป้องกันโรค อาหารเป็นพิษในโรงเรียนประถมศึกษาภาคตะวันออก เชียงเหนือตอนบนปี พ.ศ. 2558. วารสาร สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น. 2559;23(3): 108-18.
8. โชคชัย หมั่นถนอม, จิราภรณ์ สังข์บุตร, ฉัตรชัย สังข์บุตร, นุชวรา อังศาร. การเฝ้าระวังทาง สุขาภิบาลอาหารของร้านอาหารมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครศรีธรรมราช 2555;31(2): 1-11.

แบบประเมินมาตรฐานค่ายลูกเสือปลอดภัย

